

ג - עד דלא ידע

חלק א' - מהות החיוב של לבסומי בפוריא

סימן א' - עיון בחיוב הגמרא לבסומי בפוריא
א - הגמרא וארבע שאלות עליה

סימן ב' - מחלוקת הרמב"ם עם המאירי והשפת אמת מתי חייבים לשתות

ב - מתי לשתות לפי הרמב"ם
ג - שיטת המאירי והשפת אמת מתי לשתות
ד - נפק"מ של הרב יצחק מירסקי במי שמשתכר ומתפכח

סימן ג' - מחלוקת האם צריכים לשתות דוקא יין
ה - נחלקו אם חייבים לבסומי דוקא על ידי יין
ו - החקירה בדין של מיחייב אינש לבסומי בפוריא
ז - ההסבר למחלוקת לגבי איזו שתייה לשתות
ח - ביאור עוד במחלוקת לגבי מתי לשתות
ט - נפק"מ לעולם הבא

סימן ד' - מדוע דוקא "בין ארור המן לברוך מרדכי"
י - דעת התוס' דלאו דוקא בין ארור המן לברוך מרדכי
יא - החידוש של הרב ראובן טרגין שאנו שותים להיות ממש כאחשוורוש

חלק ב' - בסיפור של רבה ורבי זירא

סימן א' - ההלכה שלומדים מן הסיפור של רבה ורבי זירא
יב - הסיפור של רבה ורבי זירא

סימן ב' - שלוש דרכים בביאור הסיפור
יג - הדרך של רבינו אפרים ובעל המאור
יד - גירסא של בעל המאור
טו - הדרך של האורחות חיים
טז - הדרך של הרי"ף והרמב"ם
יז - סיכום

סימן ג' - ביאור למחלוקת
יח - ההסבר לשיטת רבינו אפרים ובעלי הפלוגתא שלו
יט - ההסבר למחלוקת האם חייבים לשתות קצת יותר מרגיל או להשתכר
כ - סיכום

סימן ד' - בהשקפה
כא - בהשקפה

חלק א' - מהות החיוב של לבסומי בפוריא

חלק א' - מהות החיוב של לבסומי בפוריא

סימן א' - עיון בחיוב הגמרא לבסומי בפוריא

א - הגמרא וארבע שאלות עליה

איתא בגמרא (מגילה ז:) "מיחייב אינש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", דהיינו שיש חיוב לשתות בפורים עד שלא ידע להבחין בין ארור המן לברוך מרדכי.

יש לשאול ארבע שאלות על גמרא זו.

1. לא נתבאר בגמרא מתי חל חיוב השתייה. באיזו שעה ביום צריך לשתות?
2. מה צריך לשתות? הגמרא אינה מפרשת את סוג המשקה.
3. מה השיעור של "עד דלא ידע"? כלומר, כמה אמורים לשתות?
4. מה פירוש הלשון "בין ארור המן לברוך מרדכי"?¹

סימן ב' - מחלוקת הרמב"ם עם המאירי והשפת אמת מתי חייבים לשתות

ב - מתי לשתות לפי הרמב"ם

נתחיל בשאלה הראשונה, מתי חייבים לשתות?

הלכה זו מובאת ברמב"ם (מגילה ב:טו) בתוך מצוות הסעודה. נמצא שזמן קיום המצוה הוא במהלך הסעודה. וז"ל "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות". משמע שאין זה דין נפרד לשתות ביום הפורים, אלא חלק של מצוות הסעודה בפורים.

ונראה שמקור הרמב"ם הוא בגמרא (מגילה ז:), שאמרה "רבה ורבי זירא עבדו

¹ שתי שאלות הראשונות משקות על ההלכה של "מיחייב אינש לבסומי" ושתיים האחרונות נובעות ישר ממש מן הגמרא, ממש מלשון הגמרא.

סעודת הפורים. נמצא לשדעתו, בניגוד לשיטת הרמב"ם, חיוב השתייה חל במשך כל היום.

הדרך הזו, הסוברת שחייבים לשתות כל היום בפורים, מופיעה יותר מפורש בשפת אמת (מגילה ז:): "וז"ל "נראה לפרש דאין הכוונה שמחויב להשתכר כל כך עד שלא ידע **אלא דכל היום מחויב לעסוק במשתה** ועד דלא ידע עדיין החיוב עליו לאפוקי כשהגיע לשיעור זה אבל אפילו קודם השיעור יוצא כל שעוסק במשתה".

השפת אמת מוסיף לחדש שהביטוי של "עד דלא ידע" לא מתייחס לשיעור בכמות השתייה, אלא לשיעור בזמן. הוא הגדרה למעשה המצוה, כלומר, כל זמן שאדם יודע את ההבדל בין ארור המן לברוך מרדכי, חייב לשתות עד דלא ידע. לפיכך, חייבים לעסוק בשתייה במשך כל היום, אלא אם כן יש פטור זמני, כי בינתיים הוא לא יודע את ההבדל. ובמילים של השפת אמת "אלא דכל היום מחויב לעסוק במשתה".²

נמצא שיש מחלוקת בין הראשונים. לפי הרמב"ם, המצוה היא לשתות פעם אחת ביום "עד דלא ידע". לדעת המאירי והשפת אמת, החיוב הוא

סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום (השתכרו), קם רבה שחטיה (שחט) לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחייה (החזירו לחיים). לשנה אמר ליה (רבה לרבי זירא) ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי (ביחד). אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא (לא בכל שעה ושעה יקרו ניסים)".

ובאמת, הרב שלמה יוסף זווין, בספר מועדים וזמנים (בענין עד דלא ידע עמוד רמז), מוסיף שמקור לגמרא זו, לבסומי בתוך הסעודה, הוא מן הפסוק "משתה ושמחה" (אסתר ט:כב).

ג - שיטת המאירי והשפת אמת מתי לשתות

לעומת זאת, משמע מהמאירי (מגילה ז:): שהחיוב לשתות לא קשור בכלל לסעודה. הוא כותב "חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתייה עד שלא יחסר שום דבר" ורק אחר סיום דין הסעודה הוא מתחיל בנושא אחר, והוא "ומה שאמר כאן עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי...".

בנוסף, המאירי מביא את דין השתייה בפורים בהלכות יום הפורים ולא

² גם בספר עמק ברכה (של הרב ישראל סלנטר, עמוד 126) מביא דעת הרב ישראל מסלאנט שסובר שהמצוה היא לשתות כל היום כולו, והחיוב נמשך אפילו אחר שהיה שתייה והשתכר. "וז"ל העמק ברכה "אין פירושו שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי מצוה אם לא נעשה שכור מהיין, אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסס, אבל אינו נפטר אם כבר שתה ונתבסס, אלא מחויב עוד לחזור ולשתות, וככה נמשכת חיוב מצוה זו של משתה ושמחה כל יום פורים ואינו נפטר ממנה עד שישתכר ולא ידע בין ארור המן וכו' שאז נפטר ממצוה זו, כדין שכור ושוטה שפטור ממצוה. ונמצא שהשיעור עד דלא ידע אינו שיעור בקיום המצוה אלא הוא שיעור לענין לפטור מהמצוה". כאשר אדם שכור הוא נחשב "לא ידע", ורק אז פטור משתיית יין, אבל לאחר מכן, החיוב חוזר. הפטור של "עד דלא ידע" הוא פטור טכני, כמו ששיכור פטור ממצוות אחרות, ופטור רק עד שהוא יכול לשתות שוב, כמו כל "דין שכור ושוטה שפטור ממצוה".

העמק ברכה בעצמו טוען, וגם מביא מן הילקוט יוסף (תפילה א הערות סימן צט - דין שיכור בתפלה) שהרמב"ם מסכים איתו, "וז"ל "ואולי אפשר להעמיס דבר זה בלשון הרמב"ם (ב:טו), שלענין בשר כתב, שיאכל בשר, ולענין יין כתב ושותה יין, ולא כתב וישתה יין, והיינו משום דהמצוה של יין היא מצוה נמשכת כל היום". אבל הפשטות ברמב"ם היא ששייך רק בסעודה, כמו שאמרנו.

תשובות (תרצה:ג) שמדברי השלחן ערוך משמע שאין הכרח שהקיום יהיה דוקא ביין.

ויש לברר, מהו שורש המחלוקת בין השיטות אם קיום חיוב השתייה הוא דוקא ביין, או דסגי בכל משקה המשכר. כדי להבין זאת לעומק, צריכים אנו לחקור באופי של מצוות שתייה בפורים.

ו - החקירה בדין של מיחייב אינש לבסומי בפוריא

נראה שישנן שתי דרכים עיקריות בהבנת גדר החיוב דלבסומי, כלומר חיוב השתייה בפורים. דרך אחת עולה מדברי המאירי והשפת אמת, ודרך שנייה מדברי האבודרהם (תפילת פורים).

מדברי המאירי (מגילה ז: הנ"ל), מוכח שחיוב השתייה נובע מגדר שמחת פורים. וז"ל המאירי, "**חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתייה עד שלא יחסר שום דבר.** ומ"מ אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושל שטות **אלא בשמחה של תענוג שנגיע מתוכה לאהבת השם והודאה על הנסים שעשה לנו ומה שאמר כאן עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי...**"

כמו שאמרנו לעיל, המאירי מביא דין שתייה בהלכות שמחה ביום פורים. נמצא שהחיוב לבסומי הוא חלק של

לשתות במשך כל היום, ורק כאשר האדם הגיע לשיעור של השתכרות הנחשב כ"עד דלא ידע", אזי הוא פטור מהמשך השתייה עד שהוא מתפכח.

ד - נפק"מ בין שיטת הרמב"ם לשיטת המאירי והשפת אמת

הרב יצחק מירסקי (הגיוני הלכה חלק ב' עמוד 179) מביא נפק"מ למחלוקת זו. מי שמשכר ממש ומגיע לרמה של עד דלא ידע, ואז מתפכח, לפי הרמב"ם אינו צריך לשתות שוב, כי הוא כבר קיים את חובתו. אולם, לפי המאירי והשפת אמת, עדיין יש חיוב לשתות עוד, כי יש חיוב לשתות כל היום.

ונראה שיש עוד נפק"מ. האם יש מצוה לשתות לפני הסעודה. לפי הרמב"ם, לא, שכן השתייה היא חלק מהסעודה בלבד. אולם לדעת המאירי והשפת אמת, יש חיוב לשתות בכל יום הפורים, גם לפני הסעודה.

וצריכים להבין במאי קמפליגי.

סימן ג' - מחלוקת אם צריכים לשתות דוקא יין

ה - נחלקו האם חייבים לבסומי דוקא על ידי יין

לפי רש"י (מגילה ז: ד"ה לאבסומי) והרמב"ם (מגילה ב:טו)³ חייב לבסומי דוקא על ידי יין. אמנם בשלחן ערוך הובא החיוב סתם, בלא שום רמז שהשתייה צריכה להיות דוקא יין.⁴ ומדייק משם הפסקי

³ וכן כתב הרוקח (סימן רלז) והרדב"ז (א:תסב) ועוד.

⁴ הכי נמי משמע בטור (או"ח תרצה).

שמחת פורים. ממש כמו שראינו בשפת אמת.

שעשתה אסתר ועתה יהיה נזכר הנס הגדול בשתיית היין".

ואף היד אפרים (או"ח תרצה:ב) מבאר את דין לבסומי בפוריא כדעת המאירי. וז"ל היד אפרים "שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה... ומחמת שיהיה שרוי בשמחה, יהיה חדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב... וזהו שאמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע".

נמצא שישנן שתי דרכים במצוות השתייה בפורים, או להרבות שמחה ביום הפורים, או שהיא חלק מהסעודה, ותכליתה היא לזכור הנס, ולעשות סעודה כמו שעשה אחשורוש באותו הזמן.

ז - ההסבר למחלוקת לגבי איזו שתייה לשתות

תכלית השתייה בפורים היא להביא את האדם לשמחה ביום הפורים, ובאותו זמן להעמיק את אהבתו לה' ולבטא הלל והודאה על הנסים שעשה לנו.

לאור זאת, יש לבאר את המחלוקת על מה לשתות. אם כוונת מצוות השתייה היא לזכור את המשתה של אחשורוש, מסתבר מאד שהקיום צריך להיות דוקא על ידי יין, ממש כפי שהיה במשתה אחשורוש. ויתכן שזהו שיטת רש"י⁶ והרמב"ם. לפי זה הרמב"ם הולך לשיטתו, דסבירא ליה שמצוות השתייה היא חלק של המשתה.

לעומת זאת, האבדורהם (פורים עמוד רלא)⁵ חולק ומסביר שמצוות שתייה היא לזכור הסעודה של אחשורוש, ובה שתו יין. וכותב האבדורהם "מפני שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו על ידי משתה כי בתחלה נטרדה ושתי מן המלכות על ידי משתה היין שנאמר (אסתר א:י) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא את ושתי וגו'. ובאה אסתר תחתיה על ידי משתה שנאמר (שם ב:יח) ויעש המלך משתה גדול לכל שרוי ועבדיו את משתה אסתר וגו'. וכן ענין המן ומפלתו על ידי משתה היין היה. ולכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין

אולם, אם גדר המצוה הוא להרבות שמחה ביום הפורים, אזי לכאורה אין הבדל אם השתייה היא ביין דוקא או בשאר משקים, וזו היא דעת השלחן ערוך.

ח - ביאור עוד במחלוקת לגבי מתי לשתות

⁵ השל"ה (מגילה פרק נר מצוה) כותב "ואף אותן המשתכרין, יהיה כוונתם לשם שמים, כדי לזכור הנס שבא במשתה היין". ובדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת ואתה תצוה) כתוב "והענין שהביא לרז"ל לקבוע סעודה על היין, בעבור שכל העניינים מראש ועד סוף באו על ידי משתה ונתגלגלו כלם על היין, ומכל משתה ומשתה יצא הצלה לישראל, והיו כלם ד' משתאות כמו שזכרו במגלת אסתר".

עיינ גם בביאור הלכה (או"ח תרצה ד"ה חייב) ובילקוט יוסף (תפילה א הערות סימן צט - דין שיכור בתפלה).

⁶ וכך מסביר הרב משה שטרנבוך (ספר מועדים וזמנים סימן קצא).

קמעה (קצת) ממציאות העולם הזה... אבל לימות המשיח, אשר כבר לא יהיו צרות... נקל יהיה לקיים את השמחה כראוי".

ונראה שהרב שלמה זלמן אוירבך סובר כדעת השפת אמת, שלפיה גדר השתייה בפורים הוא כדי לאפשר קיום שמחה, ורק בעולם הזה יש צורך המצוה זו. אמנם, לדעת הרמב"ם והאבודרהם, מסתבר שגם בימות המשיח נמשיך לקיים את דין השתייה כחלק מן הסעודה, כשם שנוהגים בזה בזמן הזה.

סימן ד' - מדוע דוקא ארוך המן לברוך מרדכי

י - דעת התוס' דלאו דוקא בין ארוך המן לברוך מרדכי

למעלה שאלנו, בשאלה השנית מהארבע שאלות, מדוע נקטה הגמרא דוקא לשון "בין ארוך המן לברוך מרדכי"? למה הוזכרו דוקא המן ומרדכי?

לכאורה משמע מתוס' (ז: ד"ה דלא ידע), שאין כוונת הגמרא למרדכי והמן דוקא. דהתוס' מביאים הירושלמי שמוסיף

ואף יש לבאר שהמחלוקת מתי לשתות תלויה גם באותה חקירה גופא. אם נאמר שגדר מצוות השתייה היא לזכור המשתה של אחשורוש, מובן היטב מדוע פוסק הרמב"ם שאין קיום המצוה אלא בסעודה בלבד. שהרי כל ענין הסעודה היא לעשות הסעודה ממש כמו שעשה אחשורוש.

ברם, אם המצוה היא להרבות שמחה ביום הפורים, אזי מסתבר שחיוב השתייה שייך לאורך כל היום, כפי שפוסק המאירי והשפת אמת, והם הולכים על פי שיטתם.

ט - נפק"מ לעולם הבא

הגר"א נבנצל (ירושלים במועדיה, פורים ט:כח)⁷ מביא מהרב שלמה זלמן אוירבך, שאע"פ ש"לא יבטלו מצוות הפורים אף לימות המשיח וישארו שרירים וקיימים, מכל מקום שמעתי מאדמו"ר זללה"ה שדין אחד מדיני הפורים יבטל לעתיד לבא, והוא הדין שאמרו חז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע. והטעם כי רק בעולם הזה אשר רבו הצרות והשתרגו למעלה ראש, ועל כן קשה היא השמחה לאדם, ולא יכול איש הישראלי לשמוח כראוי בפורים בלא שיתנתק

⁷ גם בחלק גבורות שמונים אות עא.

הטבע, השגיח באופן נסתר, והדריך את אחשוורוש לטוב.

שתייה זו מאפשרת לנו להסיר מעצמנו את הדעת הבהירה, כדי לראות את העולם באופן דומה לדרך שאחשוורוש ראה, בצורה לא ברורה, ולהפנות את ליבנו אל הקב"ה שידריך אותנו בדרך הטובה. אנו שותים דוקא כדי שלא נדע בידיעה ברורה, אלא כדי להרגיש ברגש מה רצון ה' ולחוש את השגחתו. השתכרות זו מורידה את השכל ומאפשרת לנו ללכת עם הקב"ה.

חלק ב' - בסיפור של רבה ורבי זירא

סימן א' - ההלכה שלומדים מן הסיפור של רבה ורבי זירא

יב - הסיפור של רבה ורבי זירא

מיד אחר הדין של "מיחייב אינש לבסומי בפוריא" מביאה הגמרא את הסיפור ש"רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי" שראינו למעלה, ששחטא רבה את רב זירא.

נשאלת השאלה, מהי מטרת הסיפור הזה? ומה לומדים ממנה?

"ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים"⁸, משמע שהמן ומרדכי הם רק דוגמאות של אנשים הפוכים, אבל אה"נ, יש דוגמאות נוספות, כגון זרש ואסתר, ורשעים ויהודים.⁹

יא - החידוש של הרב ראובן טרגין שאנו שותים להיות ממש דומים לאחשוורוש

ידידי, הרב ראובן טרגין שליט"א, מוסיף לבאר שיטת האבודרהם שראינו, שאמר ששותים ביום פורים כדי לזכור סעודת אחשוורוש, ומתרץ את השאלה שלנו. מדוע נקטה הגמרא "בין ארור המן לברך מרדכי" דוקא?

מטרת המצוה אינה רק לזכור סעודת אחשוורוש, אלא גם להכניס כל אחד ממש למצב של אחשוורוש, מצב שבו אינו יודע מי טוב ומי רע. וכך השתייה מלווה את האדם במצב שבו אינו מבחין בין טוב לרע, בין מרדכי להמן.

המילים של "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" אינן מתארות רק את כמות השתייה, אלא גם את מטרת ההשתכרות. הסיבה שאנו צריכים להכניס את עצמנו למצב של אחשוורוש היא כדי באמת להבין הנס. אחשוורוש היה כל כך קרוב לצד של המן הרשע, אך בסוף לא עשה זאת. הקב"ה, בדרך

⁸ ויש שגורסים "צדיקים" במקום "יהודים".

⁹ המהרש"א (חדושי אגדות מגילה ז: ד"ה מחייב) גם מסביר שכוונת הגמרא היא לאו דוקא מרדכי והמן, אלא הם מייצגים צדיק ורע לו ורשע וטוב לו. ח"ל "יש לפרש ע"פ מ"ש יש צדיק ורע לו בעולם הזה שאינו צדיק גמור כדי שיקבל עונשו בעולם הזה ויש רשע וטוב לו בעולם הזה רשע שאינו גמור כדי לטורדו בעולם הבא, אבל יש צדיק גמור שזוכה כ' שזוכה לב' שולחנות לאכול הפירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כמו מרדכי שזכה לכל הגדולה גם בעוה"ז. וכן בהיפך ברשע גמור שאין לו זכות כלל כמו המן שהיה מזרע עמלק ועשו שאבד גם עולם הזה וע"ז אמר דחייב לבסומי בפוריא כ"כ עד דלא ידע כו' היינו שאינו נותן לבו להבחין מדרגה גדולה שיש בין ארור המן שהיה רשע גמור ואבד שתי העולמות לבין ברוך מרדכי שהיה צדיק גמור שזכה לשתי עולמות".

הרש"ש (מגילה ג:) מסביר שהביטוי "ארור המן וברך מרדכי" מבוססת על פיוט שהיה בימיהם, שהלך על פי האלף בית, וחייב להשתכר עד "דלא יוכל לומר כל הפיוט הזה בלי טעות".

הר"ן (מגילה דפה"ר ג:) גם מביא את רבינו אפרים אבל גורס "אמר רבא". לפי הר"ן, בפשטות קיימת מחלוקת אמוראיים, האם בכלל יש דין של לבסומי בפורים. אולם, למסקנא, הגמרא פוסקת כהסיפור של רבה ור' זירא, שלא צריכים לשתות בכלל, נגד דין רבא.

טו - הדרך של האורחות חיים

הבית יוסף (או"ח תרצה:א-ב) מביא את שיטת האורחות חיים (הלכות פורים אות לח) שכותב "חייב אינש לבסומי בפוריא, לא שישתכר, שהשיכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לגילוי עריות ושפיכות דמים וכמה עבירות זולתן. אך שישתה יותר מלימודו מעט".

גם הב"ח (או"ח תרצה:ב) כותב כך, ומוכיח זאת עם הסיפור וז"ל "נראה דמהך טעמא סידר בעל התלמוד להך עובדא דרבה ור' זירא בתר מימרא דרבא. למימרא דהכי הוי הלכתא ולדחויי לדרבא. ומיהו דוקא לבסומי עד דלא ידע בין ארוור המן לברוך מרדכי הוא דדחינן לה. אבל מיהו, צריך לשתות הרבה מלימודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך רק שתהא דעתו עליו".

לפי האורחות חיים והב"ח, אדם חייב לשתות בפורים, אך אין לו להשתכר יותר מדי. גם היד אפרים (או"ח תרצה) מדייק מן הגמרא שאומרת "מיחייב אינש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין

הראשונים דנו בשאלה זו, ולכאורה יש שלוש דרכים עיקריות להסביר החידוש של הסיפור.

סימן ב' - שלוש דרכים בביאור הסיפור

יג - הדרך של רבינו אפרים ובעל המאור

הדרך הראשונה היא שיטת בעל המאור (מגילה דפה"ר ג:) בשם רבינו אפרים שכותב וז"ל "מההוא עובדא (סיפור) דקם רבה שחטיה לר' זירא, לשנה אמר ליה תא נעביד כו', אידחי ליה מימרא דרבה, ולית הלכתא כוותיה, ולאן שפיר דמי למעביד הכי". מטרת הסיפור הוא לחלוק על עצם הדין להשתכר.

לפי דרך זו, המטרה של הסיפור היא לחלוק על החיוב לשתות בפורים. לכן, להלכה, אינו חייב להשתכר בכלל.

יד - גירסא של בעל המאור

יש לבעל המאור גירסא אחרת. במקום "אמר רבא", הוא גורס "אמר רבה".

גירסא זו סוברת שהדין של "מיחייב אינש לבסומי" הוא דין של רבה, ולא רבא, ונראה שיש משמעות. אם רבה מלמד שניהם, את ההלכה וגם את הסיפור שעוקר אותה, אין כאן מחלוקת בין רבא לרבה. הכל הוא רבה, ההוה אמינא לשתות והמסקנא שלא מובן שהבעל המאור פוסק שלא לשתות, כי לשיטתו היא מסקנת הגמרא.

ארור המן לברוך מרדכי", "עד" ותו לא. לשון היד אפרים הוא "עד הוא ולא עד בכלל".¹⁰

לכאורה לפי האורחות חיים, הגמרא מביאה את הסיפור הזה כדי להגביל את הכמות ששותים. כלומר ללמד שלא לשתות יותר מדי. שוב כך כותב היד אפרים וז"ל "גבול יש לו שלא ישתכר יותר מדאי, דהא קמן דרבה ורבי זירא".¹¹

ונראה שלפי הרמב"ם והרי"ף, יש שתי דרכים ליישב מדוע הגמרא מביאה הסיפור של רבה ור' זירא. אפשר לומר, אה"נ, הסיפור בא כדי לחלוק על הדין של "מיחייב אינש לבסומי בפוריא" כמו שראינו ברבינו אפרים. אבל בניגוד לרבינו אפרים, להלכה, נפסק כרבא. קצת משמע כן בלשון הרי"ף. הוא מביא את הדין של "מיחייב אינש לבסומי בפוריא", אבל לא את הסיפור של רבה ורבי זירא. אפשר לבאר הטעם משום שהוא לא נפסק להלכה.

טז - הדרך של הרי"ף והרמב"ם

יש עוד ראשונים, כגון הרי"ף (מגילה ג:) והרמב"ם (מגילה ב:טו),¹² שפוסקים כפשטות הגמרא. הלכה למעשה, יש חיוב "לבסומי בפוריא", עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", דהיינו באמת להשתכר לגמרי.

אם כן, לפי הרמב"ם והרי"ף, מדוע הגמרא מביאה הסיפור הזה?

דרך אחרת להסביר את תפקיד הסיפור לפי הרמב"ם והרי"ף היא כשיטת הפרי חדש (או"ח תרצה:ב). הפרי חדש חולק על רבינו אפרים ומסביר ממש להיפך. וז"ל הפר"ח "כיון שראו שיצא קלקול עון שפיכות דמים מסיבת שיכרותם ראוי היה להם למנוע עצמם מלבסומי כולי האי, ומלשתות אלא יותר מעט מכדי הרגילם, אלא משמע דאפילו הכי היו משתכרים יותר מדאי, ולהכי מייתי תלמודא ההוא עובדא, לאשמועינן דמימרת רבא כפשטה דמחייב אינש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן

¹⁰ גם משמע בדעת הרש"ש (מגילה ג:) שמסביר שהביטוי "ארור המן וברוך מרדכי" מבוסס על פיוט על פי האלף בית שהיה בימיהם, וחייב להשתכר עד "דלא יוכל לומר כל הפיוט הזה בלי טעות" אבל לא להשתכר לגמרי.

¹¹ כן משמע הכי בפרי חדש (או"ח תרצה) וז"ל "ואיצטריך לומר ליה לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, כיון שראו שיצא קלקול עון שפיכות דמים מסיבת שיכרותם ראוי היה להם למנוע עצמם מלבסומי כולי האי, ומלשתות אלא יותר מעט מכדי הרגילם, אלא משמע דאפילו הכי היו משתכרים יותר מדאי, ולהכי מייתי תלמודא ההוא עובדא, לאשמועינן דמימרת רבא כפשטה דמחייב אינש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי." ועיין גם במאירי (מגילה ז: ד"ה חייב).

¹² אבל הערוך השולחן (או"ח תרצה:ב) מסופק אם צריך להשתכר לגמרי או רק לשתות יותר מלימודו וישן כמו שכתוב הרמ"א (או"ח תרצה:ב) בשם המהרי"ל.

¹³ בעל העיטור, הטור (או"ח תרצה:ב), והמהרש"א (חדושי אגדות מגילה ז: ד"ה מחייב) ועוד.

וכן פסק הרב קוק (אורח משפט מילואים ס' ז' עמוד רמט) ש"אף אם לא יוכל אח"כ לברך ברכת המזון, מפני שהעוסק במצוה פטור מן המצוה". אמנם החיי אדם (חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קנה) חולק וכותב "אמנם הידוע בעצמו שילזל אז במצוה מן המצוות בנטילת ידים וברכה וברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר".

לברוך מרדכי. דהיינו, הגמרא מביאה הסיפור כדי להוכיח שיש עדיין מצוה לשתות ממש עד דלא ידע.¹⁴

סימן ג' - ביאור למחלוקת

יח - ההסבר לשיטת רבינו אפרים ובעלי הפלוגתא שלו

רבינו אפרים, כפי שמביא בעל המאור, סובר שכל הדין נדחה לגמרי, ואילו בעלי הפלוגתא שלו סוברים שעדיין שותים בפורים. אפשר לבאר שהמחלוקת תלויה בהערכת רמת הסכנה. לדעת רבינו אפרים, החשש לסכנה חמור דיו כדי לדחות את הדין מעיקרו.

לעומתו, החולקים עליו סבורים שאין זו סכנה שכיחה במידה המצדיקה ביטול הדין, ולפיכך אין מקום לדחות את מצוות השתייה לגמרי.¹⁵

יט - ההסבר למחלוקת האם חייבים לשתות קצת יותר מרגיל או להשתכר

צריכים גם להסביר את שתי השיטות האחרונות, האם החיוב לשתות מעט בלבד, כדעת האורחות חיים והב"ח או עד כדי להשתכר ממש, כדעת הרמב"ם והרי"ף.

לכאורה, המחלוקת הזאת גם תלויה בחקירה שלנו. אם מצוות שתייה דין בשמחת יום הפורים, כמו דעת המאירי, היד אפרים והשפת אמת,

גם ספר האשכול (הלכות חנוכה ופורים עמוד 27) מבין שהסיפור בא לחזק את הדין ש"מיחייב אינש לבסומי בפוריא". בשנה השנייה רבה הזמין את ר' זירא שוב לסעודתו, ור' זירא חשש. משמע שרבה מתכוון לשתות ולהשתכר שוב, וז"ל האשכול "דאי לא, הוה ליה למימר נעבד סעודה בהדדי ולא נבסם". גם התשובה של רב זירא ש"לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא" משמע שהוא לא רוצה להשתתף, אבל שרבה ימשיך בשתייה שלו.

יז - סיכום

לסיכום, יש שלוש דרכים להבין את תפקיד סיפור רבה ורב זירא ואת היחס לדין של חייב אינש לבסומי. אפשר להבין את הסיפור כחולק על הדין לגמרי, כדעת רבינו אפרים; כאמצעי לקביעת גבול לכמות השתייה, כדעת האורחות חיים והב"ח; או כחיזוק הדין, כדעת הרמב"ם והרי"ף.

יוצא שלהלכה, יש שלוש שיטות. או שלא לשתות בכלל כדעת הרבינו אפרים, לשתות ולא יותר מדי כדעת האורחות חיים וב"ח, או ולשתות ולהשתכר לגמרי והיא דעת הרמב"ם והרי"ף.

מה הסברא לכל שיטה?

¹⁴ אבל להלכה הפרי חדש ממשיך ופוסק "ומיהו עתה שהדורות מקולקלים, ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים ז"ל, ושלא לשתות אלא מעט קט יותר ממה שמורגל ביום טוב, ובזה יוצא ידי חובתו כיון שכונתו לשמים כדי שלא להכשל ח"ו בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת ה'".

¹⁵ יש אפילו שסוברים שרבה באמת לא הרג את ר' זירא. המאירי, לדוגמא, מפרש שחיטה מלשון "סחיטה". גם המהרש"א (חידושי אגדות מגילה ז:) מפרש שרבה לא באמת שחט את הר' זירא אלא "כעין שחיטה", הוא מסביר "דאגבריה חמרא וכפייה לשתות יותר מדאי עד שחלה ונטה למות ולכך נקטיה בלשון שחיטה".

מסתבר שאין צורך, ואף אין ראוי, לשתות יותר מדי. לכן מסתבר שהמעשה של רבה ור' זירא בא להגביל כמות השתייה.

סימן ד' - בהשקפה

כא - בהשקפה

לפי רבינו אפרים, יוצא מן הסוגיא שיש למנוע כל חשש סכנה. התורה מאוד מקפידה על סכנות.

ולשיטות הסוברות שיש חיוב שתייה בפורים, מצאנו שני טעמים. לפי השפת אמת, הוא כדי לשמוח יותר ביום הפורים ולהפוך את היום לשמחה והודיה להקב"ה. יין מסייע לכך, כמאמר הכתוב "ויין ישמח לב אדם" (תהילים קד:טו).

אמנם לפי האבודרהם, וכפי הביאור של הרב טרגין, הוא כדי לזכור את נס הפורים שאירע דרך הסעודה, ואפילו להכניס את האדם ממש למצב של אחשוורוש, כדי לעריך את הנס ולהפנים את השגחת הקב"ה.

הרב יעקב משה חרל"פ (מי מרום פורים מאמר נד) מסביר "לעומת שהמן הפיל פור הוא הגורל שהכל מקרה, קראו לימים הגדולים האלה פורים לפרסם את ההיפך מעמלק שגם הפור, הוא הגורל, הוא קדש לה". מצוות השתייה מסייעת, למטרה זו ומאפשרת לאדם לגלות את פעולת הקב"ה גם מאחורי מה שנראה כמקרה.

ועל פי זה מובן שהיד אפרים אזיל לטעמיה. ראינו לעיל שסבר ששתייה היא דין בשמחת היום ואכן הוא עצמו מגביל את השתייה, וזו לשונו (או"ח תרצה:ב) "שחייבו לעשות אותם ימי משתה ושמחה, גבול יש לו שלא ישתכר יותר מדאי". הגבול בכמות השתייה נועד להבטיח קיום של שמחה כהלכתה. יש צורך בשתייה לשם שמחה, אך לא מעבר לכך.

אמנם, אם המצוה היא לעשות סעודה הכוללת שתייה, כמו שראינו בדברי האבודרהם וברמב"ם¹⁶ מובן מדוע יש לשתות עד כדי שכרות, כי כך היה משתה אחשוורוש. רק באופן זה, אפשר לראות פחות ברור. ומתוך כך אפשר להכניס עצמנו למצב של אחשוורוש, ולחפש ולמצוא את הקב"ה.

א"כ, הרמב"ם גם הולך לשיטתו, השתייה היא דין בסעודת פורים, ויש חיוב לשתות "עד שישתכר וירדם בשכרות".

כ - סיכום

לסיכום בקצרה, חקרנו בדין של השתייה. האם הוא דין ביום של פורים או בדין של סעודה. לחקירה זו, יש שלוש נפק"מ. האם לשתות כל היום או

¹⁶ לפי דעת הטור (או"ח תרצה), כמו שראינו, שחייב ממש להשתכר, משמע שהדין הוא דין בסעודה ולא בשמחת היום. גם משמע בדעת הטור שאחר שהגיע לרמה ששכור יצא ולא חייב לשתות שוב. א"כ משמע לפי הטור, לשיטתו, שהשתייה היא דין בסעודה, וכך כותב העמק ברכה.

אולם קצת קשה שהטור לא אמר שחייבים לשתות דוקא יין. משמע קצת שהדין הוא דין בשמחת היום ולא בסעודה. על פי פשוטות. ואפשר שהטור סובר שבאמת הדין של שתייה הוא דין בסעודה, רק יין לא חלק של החיוב.

